

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 373

Branżowe problemy rachunkowości i podatków

Redaktorzy naukow
Zbigniew Luty
Aleksandra Łakomiak
Alicja Mazur

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Anna Grzybowska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-435-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Halina Buk: Prezentacja w sprawozdaniu finansowym praw do emisji gazów cieplarnianych na przykładzie spółek branży paliwowo-energetycznej....	11
Jolanta Chluska, Jolanta Rubik: Informacyjne aspekty rachunku kosztów w wycenie kontraktów długoterminowych	23
Zuzanna Firkowska-Jakobsze, Joanna Szwajcar: Istota oraz zasady prezentacji funduszy specjalnych w sprawozdaniu finansowym jednostki ...	34
Waldemar Gos, Stanisław Hońko: Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe – aspekty bilansowe i podatkowe	46
Olga Grzybek: Jakość informacji o wartościach niematerialnych prezentowanych w sprawozdaniach finansowych spółek telekomunikacyjnych.....	56
Natalia Jevseychikova: Instrumenty stymulacji podatkowej innowacyjnych procesów gospodarczych na Białorusi	66
Małgorzata Kamieniecka: Możliwości wykorzystania narzędzi rachunkowości finansowej w logistyce	77
Yury Karaleu: Procedura przekształcania pozycji sprawozdania finansowego zgodnie z Międzynarodowym Standardem Rachunkowości 29 „Sprawozdawczość finansowa w warunkach hiperinflacji”	89
Joanna Koczar: Usługi z zakresu rachunkowości jako usługi dla biznesu – aspekt międzynarodowy.....	107
Iwona Kumor, Lucyna Poniatowska: Odpisy aktualizujące należności jako instrument polityki rachunkowości kształtujący wynik finansowy na przykładzie spółek z branży energetycznej objętych WIG 30.....	119
Irina Lukyanova, Maria Shkliarova: Ewidencja aktywów biologicznych w gospodarstwach rolnych – białoruskie krajowe normy a MSSF	133
Aleksandra Łakomiak: Branżowe problemy rachunkowości i podatków ogrodniczych grup producentów rolnych	148
Przemysław Mućko: Uwarunkowania zmian w makropolicy rachunkowości funduszy własnych samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej	170
Wojciech A. Nowak: Rachunkowość sektora finansów publicznych jako rachunkowość branżowa.....	182
Anastazja Piekarska: Opodatkowanie małych gospodarstw rolnych na Białorusi.....	195
Edward Pielichaty: Zasady rachunkowości Banku w Świetle Rekomendacji U.....	208

Katarzyna Piotrowska: Użyteczność informacji sprawozdawczej spółek budowlanych w upadłości likwidacyjnej.....	217
Lucyna Poniatowska: Produkty rolne i zasady ich wyceny według polskich i międzynarodowych regulacji rachunkowości.....	229
Piotr Prewysz-Kwinto, Grażyna Voss: Wartości niematerialne i prawne w polskim przemyśle wydobywczym.....	241
Paweł Rumniak: Marka jako składnik aktywów przedsiębiorstwa.....	250
Adrian Ryba: Ewidencja i wycena aktywów biologicznych zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej – artykuł dyskusyjny.....	261
Tatiana Verezubova: Rachunkowość i podatki – problemy białoruskich firm ubezpieczeniowych.....	272
Edward Wiszniowski: Rewolucja czy normalizacja rachunkowości spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych?.....	282
Aneta Wszelaki: Kwestie podatkowe w obszarze utworzenia rezerw celowych w bankach.....	296
Katarzyna Żuk: Wycena i ujęcie w rachunkowości produktów gotowych i półproduktów związanych z produkcją e-liquidów do e-papierosów.....	307

Summaries

Halina Buk: Presentation in the financial statement greenhouse gas emission quotas on the example of fuel and energy sector company.....	22
Jolanta Chluska, Jolanta Rubik: Informative aspects of cost accounting of long-term contracts valuation.....	33
Zuzanna Firkowska-Jakobsze, Joanna Sz wajcar: Essence and principles of special funds presentation in the financial statements of an entity.....	45
Waldemar Gos, Stanisław Hońko: Technical provisions – balance sheet and tax aspects.....	55
Olga Grzybek: Quality of information about intangible assets presented in the financial statements of telecommunications companies.....	65
Natalia Jevseychikova: Tax stimulation instruments of innovative economic processes in Belarus.....	76
Małgorzata Kamieniecka: The possibilities to use the tools of financial accounting in logistics.....	88
Yury Karaleu: Adjustment procedure of financial statements indicators in accordance with IAS 29 "Financial Reporting in Hyperinflationary Economies".....	106
Joanna Kocz ar: Accounting services as services for business – international aspect.....	118

Iwona Kumor, Lucyna Poniatowska: Allowances for revaluation of receivables as an instrument of accounting policy shaping the financial result on example of WIG 30 companies from energy segment	132
Irina Lukyanova, Maria Shkliarova: The accounting of biological assets at agricultural enterprises: Belarusian local standards and IFRS	147
Aleksandra Łakomiak: Accounting and taxation issues in branch of horticultural producer groups	169
Przemysław Mućko: Circumstances of changes in the accounting macro-policy for equity of independent public health care organizations.....	181
Wojciech A. Nowak: Public finance sector accounting as an industry accounting	194
Anastazja Piekarska: Taxation of small agricultural enterprises in the Republic of Belarus	207
Edward Pielichaty: The rules of bank accounting in the light of Recommendation U	216
Katarzyna Piotrowska: Usefulness of the information reporting of construction companies in liquidation	228
Lucyna Poniatowska : Agricultural products and principles of their valuation by Polish and international accounting regulations.....	240
Piotr Prewysz-Kwinto, Grażyna Voss: Intangible assets in Polish mining industry	249
Paweł Rumniak: Brand as a company asset.....	260
Adrian Ryba: Recording and valuation of biological assets in accordance with international financial reporting standards – discussion article	271
Tatiana Verezubova: Problems of accounting and taxation of Belarusian insurance companies	281
Edward Wiszniowski: A revolution or accounting normalization of cooperative credit unions?	295
Aneta Wszelaki: Tax issues in the creation of specific provisions in banks...	305
Katarzyna Żuk: Recognition and measurement in accounting of ready-made products and semi-finished products connected with the production of e-liquids to e-cigarettes	318

Waldemar Gos, Stanisław Hońko

Uniwersytet Szczeciński

REZERWY TECHNICZNO-UBEZPIECZENIOWE – ASPEKTY BILANSOWE I PODATKOWE

Streszczenie: Celem artykułu jest ukazanie wpływu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na wynik finansowy i podstawę opodatkowania podatkiem dochodowym w zakładach ubezpieczeń i reasekuracji, stosujących polskie i międzynarodowe regulacje rachunkowości. Artykuł został podzielony na cztery powiązane ze sobą sekcje. W pierwszej syntetycznie przedstawiono specyfikę rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji. Następnie opisano sens ekonomiczny rezerw techniczno-ubezpieczeniowych oraz zasady ich ujmowania i wyceny w świetle polskich i międzynarodowych regulacji rachunkowości. Trzecia część artykułu zawiera analizę zasad (polityki) rachunkowości w zakresie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w skonsolidowanym i jednostkowym sprawozdaniu finansowym PZU SA za 2013 rok. Ostatnią część tekstu poświęcono podatkowym aspektom rezerw techniczno-ubezpieczeniowych.

Słowa kluczowe: rachunkowość ubezpieczycieli, rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe, koszty uzyskania przychodów

DOI: 10.15611/pn.2014.373.04

1. Wstęp

Zakłady ubezpieczeń są narażone na różne rodzaje ryzyka, w tym związane z zawartymi umowami ubezpieczenia. Ryzyko to jest odzwierciedlone w pasywach ubezpieczycieli jako rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe. Celem rezerw techniczno-ubezpieczeniowych jest nie tylko urealnienie zobowiązań ubezpieczycieli, lecz także zagwarantowanie współmierności przychodów i kosztów [Kiedrowska 2012, s. 159]. Rezerwy te są ustalane w drodze oszacowań, a na ich wysokość mają w szczególności wpływ: kwoty szkód lub odszkodowań, koszty sporów z klientami, koszty do zwrotu ubezpieczającemu oraz inne koszty związane z roszczeniami ubezpieczonych [*Analiza rezerw...* 2006, s. 6].

Na polskim rynku ubezpieczeń na dzień 31.12.2013 funkcjonowało 59 zakładów ubezpieczeń, z tego 27 podmiotów z działu I (ubezpieczenia na życie) oraz 32 podmioty prowadzące działalność w dziale II (pozostałe ubezpieczenia majątkowe i osobowe). Według raportu GUS „Wyniki finansowe zakładów ubezpieczeń w 2013 roku” aktywa zakładów ubezpieczeń ogółem na koniec 2013 r. wy-

nosiły 167,59 mld zł, natomiast suma rezerw techniczno-ubezpieczeniowych: 126,78 mln zł. W 2013 r. wynik techniczny wszystkich ubezpieczycieli wyniósł 4,33 mld zł, a wynik finansowy netto 8,96 mld zł. Przedstawione dane statystyczne świadczą o istotnym udziale rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w sumie bilansowej. W 2013 r. nastąpił wzrost stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych o 4,63% (5,61 mld zł) [Raport o stanie... 2014, s. 26].

Celem artykułu jest przedstawienie zasad (polityki) rachunkowości w zakresie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych oraz konsekwencje podatkowe stosowanych rozwiązań. Na potrzeby artykułu sformułowano następujące pytania badawcze:

- Jakie grupy rezerw techniczno-ubezpieczeniowych tworzą zakłady ubezpieczeń działające w Polsce?
- Czy zasady (polityka) rachunkowości w zakresie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych różnią się w zależności od przyjętej podstawy sprawozdań finansowych (polskie prawo bilansowe i Międzynarodowe Standardy Rachunkowości/Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej – MSR/MSSF)?
- Jakie wątpliwości interpretacyjne wiązały się z wpływem zmiany stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na obciążenia z tytułu podatku dochodowego tych podmiotów?

Treść tekstu została podzielona w sposób umożliwiający udzielenie odpowiedzi na powyższe pytania. Po pierwsze została przedstawiona charakterystyka rezerw techniczno-ubezpieczeniowych. Na tej podstawie przeprowadzono analizę ujawnień na temat rezerw w jednostkowym i skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PZU SA za 2013 rok. W ostatniej części zamieszczono przegląd interpretacji podatkowych poświęconych podatkowym konsekwencjom tworzenia rezerw.

2. Charakterystyka rezerw techniczno-ubezpieczeniowych

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe informują o bieżących i potencjalnych zobowiązaniach ubezpieczycieli związanych z wystąpieniem skutków zdarzeń losowych, które w przyszłości mogą negatywnie wpłynąć na sytuację majątkowo-finansową oraz wynik finansowy zakładu. Tym samym mieszczą się one w ogólnej definicji rezerw, określającej rezerwy jako zobowiązania, których termin wymagalności lub kwota nie są pewne [Hońko 2014]. Do głównych pozycji rezerw należą:

- w dziale I: rezerwa z ryzykiem ubezpieczającego oraz rezerwa ubezpieczeń na życie,
- w dziale II: rezerwy „szkodowe” oraz rezerwa składek.

Strukturę rezerw na dzień 31 marca 2014 r. zawiera tab. 1. Głównymi pozycjami rezerw techniczno-ubezpieczeniowych są rezerwy związane z ubezpieczeniami na życie. Występują one jedynie w zakładach ubezpieczeń na życie. Zgodnie z ustawą o działalności ubezpieczeniowej zakłady ubezpieczeń nie mogą jednocześnie oferować ubezpieczeń życiowych (Dział I) oraz pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych (Dział II) [Ustawa o działalności ubezpieczeniowej 2013, art. 8].

Tabela 1. Struktura rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w pasywach zakładów ubezpieczeń ogółem

Grupa rezerw techniczno-ubezpieczeniowych	Udział (w %)
Rezerwa ubezpieczeń na życie, gdy ryzyko lokaty (inwestycyjne) ponosi ubezpieczający	39,2654
Rezerwa ubezpieczeń na życie	23,8449
Rezerwy na niewypłacone odszkodowania i świadczenia	21,4708
Rezerwa składek i rezerwa na pokrycie ryzyka niewygasłego	14,0197
Rezerwy na wyrównanie szkodowości (ryzyka)	0,8321
Pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe określone w statucie	0,3994
Rezerwy na premie i rabaty dla ubezpieczonych	0,1676
Rezerwy na zwrot składek dla członków	0,0001

Źródło: [Raport o stanie... 2014; Zagregowane raporty finansowe... 2014].

Tabela 2. Charakterystyka rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w zakładach ubezpieczeń Działu II

Rezerwa	Przesłanki tworzenia i przeznaczenie
Rezerwa składek	Część składki przypadającej na przyszłe okresy sprawozdawcze, proporcjonalnie do okresu, na jaki składka jest przypisana lub w relacji do pozostałego okresu ochrony ubezpieczeniowej.
Rezerwa na pokrycie ryzyka niewygasłego	Uzupełnienie rezerwy składek. Jest tworzona, jeżeli według przewidywań rezerwa składek nie pokryje przyszłych zobowiązań wynikających z zawartych umów ubezpieczenia. Dotyczy umów ubezpieczeń, których ryzyko jest wyższe niż początkowo zakładano.
Rezerwa na niewypłacone odszkodowania i świadczenia	Tworzona w kwocie ustalonych lub przewidywanych wypłat odszkodowań i świadczeń związanych ze szkodami, zaistniałymi do dnia ustalenia rezerwy, powiększonej o koszty likwidacji szkód. Na kwotę rezerwy nie ma wpływu fakt zgłoszenia szkody. Przy szacowaniu rezerwy nie wolno stosować dyskonta, jeżeli przewiduje się, że ostateczny koszt likwidacji szkody i wypłaty odszkodowania będzie wyższy niż zakładany.
Rezerwa na premie i rabaty dla ubezpieczonych	Celem tych rezerw jest odzwierciedlenie kwot, o które w przyszłości będą powiększane są świadczenia lub pomniejszane składki.
Rezerwa na wyrównanie szkodowości (ryzyka)	Tworzone w celu wyrównania wahań współczynnika szkodowości. Współczynnik szkodowości jest relacją odszkodowań i świadczeń, z uwzględnieniem zmiany stanu rezerw na niewypłacone odszkodowania i świadczenia, do składki zarobionej, czyli do składki będącej przychodem danego okresu sprawozdawczego.
Rezerwa na zwrot składek dla członków	Rezerwy te występują jedynie w towarzystwach ubezpieczeń wzajemnych, gdy obowiązek zwrotu składek wynika z umowy ubezpieczenia.
Pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe określone w statucie jednostki	Zazwyczaj są tworzone rezerwy na szkody katastrofalne, na anulowanie składki lub na dodatkowe ryzyko wynikające w nowych produktach ubezpieczeniowych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ustawy z 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej, DzU 2013, poz. 950 ze zm.; Rozporządzenia Ministra Finansów z 28 grudnia 2009 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji, DzU 2009, nr 226, poz. 1825 ze zm. oraz: [Putelbergier 2006; Stępień, Jonas, Szkarłat 2004, s. 51-55].

W dalszej części artykułu obszarem badawczym są rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe tworzone przez ubezpieczycieli prowadzących działalność w zakresie pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych. Charakterystykę tych rezerw zawiera tab. 2.

Ubezpieczyciele sporządzający sprawozdania finansowe według polskiego prawa bilansowego tworzą rezerwy według zasad określonych w rozporządzeniu Ministra Finansów w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń (rozdział IV) metodą indywidualną, ryczałtową lub aktuarialną [Radawiecka 2013, s. 172]. Rozporządzenie określa, które metody mogą być stosowane przy tworzeniu danej rezerwy.

Poza wymienionym rozporządzeniem istotną rolę odgrywa Dyrektywa w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Wypłacalność II). Dyrektywa nie określa szczegółowych tytułów rezerw z wyjątkiem rezerwy składek. Nakazuje natomiast segmentację zobowiązań ubezpieczeniowych i reasekuracyjnych na potrzeby szacowania wysokości rezerw [Dyrektywa... 2009, art. 80]. Zgodnie z tą dyrektywą rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe wycenia się w bieżącej kwocie, którą ubezpieczyciel musiałby zapłacić przy natychmiastowym przeniesieniu swoich praw i zobowiązań umownych na rzecz innego ubezpieczyciela, przy czym wartość ta musi być ustalona ostrożnie, wiarygodnie i obiektywnie [Dyrektywa ...2009 (Wypłacalność II), art. 76, ust. 2 i 4].

Klasyfikacji rezerw techniczno-ubezpieczeniowych brakuje również w Międzynarodowym Standardzie Sprawozdawczości Finansowej MSSF 4 „Umowy ubezpieczeniowe”. Zgodnie z tym standardem zakłady ubezpieczeń stosujące Międzynarodowe Standardy Rachunkowości/Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSR/MSSF) nie mogą tworzyć rezerw katastroficznych i rezerw na wyrównanie szkodowości [MSSF 4, par. 14]¹. Należy dodać, że inne rezerwy zakładów ubezpieczeń niż związane z zawartymi umowami ubezpieczenia są tworzone zgodnie z MSR 37 [MSR 37, par. 4e].

Jak wynika z syntetycznego przeglądu regulacji w zakresie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, najbardziej szczegółowe wytyczne zawiera rozporządzenie w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń. Interesujące wydaje się zatem porównanie zasad (polityki) rachunkowości w zakresie rezerw według polskiego prawa bilansowego i MSR/MSSF.

---

¹ Trwają prace nad istotną modyfikacją MSSF 4. Zgodnie z informacją dostępną na stronie Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości zostaną one zakończone wydaniem standardu w czwartym kwartale 2014 roku. Zakres i cele tych zmian przedstawiła E. Spigarska [2011].

3. Zasady (polityka) rachunkowości w zakresie tworzenia rezerw – przykład PZU SA

Przedmiotem analizy jest jednostkowe i skonsolidowane sprawozdanie finansowe PZU SA za 2013 rok. Sprawozdanie jednostkowe zostało sporządzone zgodnie z ustawą o rachunkowości, natomiast sprawozdanie skonsolidowane według MSR/MSSF. W tabeli 3 wyszczególniono rezerwy zaprezentowane w obu sprawozdaniach.

Tabela 3. Rodzaje rezerw w jednostkowym i skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PZU SA

Grupa rezerw	Sprawozdanie jednostkowe PZU SA (tys. zł)	Sprawozdanie skonsolidowane Grupy PZU SA (tys. zł)
Rezerwa ubezpieczeń na życie	-	16 048 191
Rezerwa ubezpieczeń na życie, jeżeli ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający	-	3 907 221
Rezerwa składek i rezerwa na pokrycie ryzyka niewygasłego	4 074 643	4 540 011
Rezerwa na niewypłacone odszkodowania i świadczenia	11 364 504	12 348 113 ^a
Rezerwy na premie i rabaty dla ubezpieczonych	2 265	2 893
Rezerwy na wyrównanie szkodowości	590 082	-
Pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe	-	477 987
RAZEM	16 031 494	37 324 416

^a W sprawozdaniu z sytuacji finansowej na koniec okresu odrębnie ujęto rezerwę na niewypłacone odszkodowania i świadczenia oraz rezerwę na skapitalizowaną wartość rent.

Źródło: opracowanie własne na podstawie jednostkowego sprawozdania PZU SA i skonsolidowanego sprawozdania Grupy Kapitałowej PZU za 2013 rok.

Główną pozycją rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w sprawozdaniu jednostkowym jest rezerwa na niewypłacone odszkodowania i świadczenia, stanowiąca niemal 71% ogólnej kwoty rezerw. Z noty 8.2.1 jednostkowego sprawozdania wynika, że rezerwa ta jest utworzona przede wszystkim w związku z ubezpieczeniem OC komunikacyjnym (75,72%) oraz z tytułu pozostałej odpowiedzialności cywilnej (13,92%).

W jednostkowym sprawozdaniu finansowym zamieszczono objaśnienie treści ekonomicznej rezerw techniczno-ubezpieczeniowych oraz następujące informacje dotyczące zasad szacowania wartości tych rezerw:

- rezerwa na niewypłacone odszkodowania i świadczenia obejmuje rezerwy na:
  - szkody zgłoszone i niewypłacone (RBNP – *reported but not paid*), ustalane metodą indywidualną przez komórki likwidacji lub w wysokości średniej szkody ustalonej metodą aktuarialną,

- szkody i wypadki zaistniałe, a nie zgłoszone (IBNR – *incurred but not reported*), kalkulowane na podstawie metod analizy trójkątów szkód: uogólnionej metody Chain Ladder, a w razie niewielkiej liczby lub wartości szkód – metody Bornhuettera-Fergusona,
- koszty likwidacji szkód, szacowane w podziale na bezpośrednie (ustalane jak w RBNP i IBNR) i pośrednie (metoda aktuarialna jako procent sumy rezerwy na szkody zgłoszone i niewypłacone oraz rezerwy na szkody i wypadki zaistniałe i niezgłoszone oraz rezerwy na bezpośrednie koszty likwidacji szkód),
- skapitalizowaną wartość rent, wyliczaną indywidualnie w wartości bieżącej renty dożywotniej lub czasowej płatnej z góry, przyjęto stopę techniczną na poziomie 3,6% oraz stopę wzrostu rent: 3,9%;
- rezerwa składek – jest tworzona metodą indywidualną na koniec każdego okresu sprawozdawczego z dokładnością do jednego dnia; w odniesieniu do umów z nierównomiernym rozkładem ryzyka w czasie rezerwa składek jest dostosowywana do tego rozkładu;
- rezerwa na ryzyko niewygasłe – kalkulacja rezerwy następuje na koniec każdego okresu sprawozdawczego na podstawie relacji między rezerwą składek i wskaźnikiem szkodowości;
- rezerwa na premie i rabaty (rezerwa na udział w zysku) – kwota jest ustalana na podstawie przewidywanej kwoty zwiększenia świadczenia proporcjonalnie do składki zarobionej na koniec okresu,

Wyższa kwota rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w sprawozdaniu skonsolidowanym wynika z ujęcia rezerw spółki PZU Życie SA wchodzącej w skład grupy kapitałowej. Kwota rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na życie wyniosła łącznie 21,08 mld zł, a w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych: 16,24 mld zł. Opis zasad (polityki) rachunkowości w zakresie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych zasadniczo powtarza się w sprawozdaniu skonsolidowanym. Dodatkowo stwierdza się, że:

- rezerwy RBNP i IBNR ujmuje się w wartości nominalnej, czyli niezdyskontowanej,
- rezerwy ubezpieczeń na życie ustala się na podstawie wartości zobowiązań wynikających z zawartych umów ubezpieczeń jako różnicę między wartością bieżącą oczekiwanych świadczeń a wartością bieżącą oczekiwanych składek przy zastosowaniu tzw. metody składki netto,
- rezerwy dla ubezpieczeń na życie, jeżeli ryzyko lokat ponosi ubezpieczający, ustala się w kwocie wartości udziałów w funduszu znajdujących się na rachunkach ubezpieczonych wycenianych według wartości godziwej na koniec okresu sprawozdawczego,
- pozostałe rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe obejmują: rezerwę na rewaloryzację świadczeń z ubezpieczeń jednostkowych na życie i rent (stary portfel), rezerwę na prowadzone procesy sądowe oraz świadczenia w związku z

orzeczeniami sądowymi w sprawie zmiany wysokości lub sposobu spełnienia świadczenia pieniężnego, rezerwę na wypadek wystąpienia niskich stóp procentowych.

Podsumowując opis zasad (polityki) rachunkowości w zakresie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, należy stwierdzić, że zastosowanie metody indywidualnej jest procesem niezwykle pracochłonnym, wymagającym odrębnej analizy każdej umowy. W odniesieniu do rezerw na niewypłacone odszkodowania i świadczenia (RBNP) stwierdza się wprost, że ich poziom jest ustalany przez komórki likwidacji, a nie na poziomie zarządu spółki. Szczególnie duży margines szacunków dotyczy rezerw na zdarzenia zaistniałe, ale niezgłoszone (IBNR). W wypadku innych rezerw oszacowania następują centralnie. Można przypuszczać, że podobny podział kompetencji w zakresie szacowania rezerw jest stosowany w innych towarzystwach ubezpieczeniowych. Scedowanie uprawnień na niższe poziomy hierarchii otwiera drogę do sterowania wynikami ośrodków odpowiedzialności, a także wpływa na obciążenia z tytułu podatku dochodowego.

4. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe a prawo podatkowe

Prawo podatkowe co do zasady nie zezwala na zaliczenie do kosztów uzyskania przychodów równowartości utworzonych rezerw. W konsekwencji rozwiązanie rezerw nie stanowi przychodu podatkowego. Jak wynika z ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, rezerwy utworzone zgodnie z ustawą o rachunkowości, inne niż określone w niniejszej ustawie jako taki koszt, nie stanowią kosztu uzyskania przychodów [Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych 2011, art. 16, ust. 1, pkt 27]. W innej części tego aktu prawnego stwierdza się jednak, że u ubezpieczycieli kosztem uzyskania przychodów są rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe utworzone zgodnie z odrębnymi przepisami [Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych 2011, art. 15, ust. 1b, pkt 1]. Organy skarbowe, odnosząc się do tych „odrębnych przepisów”, zazwyczaj przywołują wspomniane wcześniej Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń. Jak stwierdza Z. Ofiarski, są to szczególne kategorie kosztów ze względu na status podatnika [Ofiarski 2008, s. 504]. Szczególne traktowanie zakładów ubezpieczeń można uzasadnić zapewnieniem współmierności przychodów i kosztów podatkowych. Przychodem ubezpieczycieli są bowiem składki otrzymane w danym okresie, natomiast wypłata odszkodowań może nastąpić w innych okresach.

W odniesieniu do opisywanych rezerw należy dodać, że:

- kosztem uzyskania przychodów jest zmiana ich stanu, a nie równowartość w momencie utworzenia,
- zmniejszenie stanu rezerw stanowi przychód podatkowy [Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych 2011, art. 12, ust. 1, pkt 5].

Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych odnosi się do rezerw techniczno-ubezpieczeniowych jako całości. Nie uzależnia się możliwości zaliczenia zmiany stanu rezerw od ich rodzaju. Takie rozwiązanie nie uwzględnia odmiennego sensu ekonomicznego rezerwy składek, która koryguje poziom przychodów, a nie odzwierciedla potencjalne zobowiązania wobec klientów zakładu.

Kwestia podatkowego rozliczania rezerw techniczno-ubezpieczeniowych była źródłem wielu wątpliwości interpretacyjnych, związanych na przykład z:

- uwzględnianiem spodziewanych regresów przy ustalaniu rezerw na niewypłacone odszkodowania i świadczenia (Interpretacja indywidualna z 31.05.2005 nr DP/P1/423-0034/05, Pomorski Urząd Skarbowy),
- ujmowaniem niedoszacowania rezerw wykrytych w ubiegłych okresach ujawnionych podczas kontroli wewnętrznej (Interpretacja indywidualna z 26.10.2005 nr 1471/DPD2/423-98/05/AB, Pierwszy Mazowiecki Urząd Skarbowy),
- uwzględnianiem przekształcenia rezerw na mocy zmian przepisów o rachunkowości w kosztach uzyskania przychodów (Interpretacja indywidualna z 11.12.2006, 1472/SOI/423-27/06/DW, Drugi Mazowiecki Urząd Skarbowy)²,
- przejścia na MSR/MSSF (Interpretacja indywidualna z 23.11.2012, IPPB5/423-835/12-2/AB, Dyrektor Izby Skarbowej w Warszawie)³.

Szczególnie interesująca jest również interpelacja poselska dotycząca uznawania za koszty uzyskania przychodów rezerw tworzonych przez ubezpieczycieli stosujących MSR/MSSF (Interpelacja nr 19598 do Ministra Finansów z 2.12.2010 r.)⁴. Autor interpelacji nawiązuje do analogicznej sytuacji z lat wcześniejszych w związku z przechodzeniem banków na standardy międzynarodowe, gdy organy skarbowe zabraniały bankom stosującym MSR/MSSF zaliczania do kosztów podatkowych odpisów aktualizujących ekspozycje kredytowe. W związku z zamiarem sporządzenia jednostkowych sprawozdań finansowych według MSR/MSSF zakłady ubezpieczeń zwróciły się z następującymi pytaniami:

- Czy są planowane zmiany przepisów podatkowych określających konsekwencje stosowania MSR/MSSF analogiczne jak dla sektora bankowego?
- Czy w obecnym stanie prawnym ubezpieczyciele, którzy zdecydują się na raportowanie według MSR/MSSF, mogą potraktować tę zmianę jako neutralną podat-

² W przytoczonej interpretacji stwierdza się, że „aby zmiana stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych miała wpływ na podstawę opodatkowania, powinna nastąpić w wyniku zwiększenia (zmniejszenia) zobowiązań z tytułu zawartych umów ubezpieczenia”.

³ W analizowanej sytuacji stwierdza się, że przejście na MSR/MSSF owocujące zmniejszeniem stanu rezerw nie będzie neutralne podatkowo, co uzasadnia się następująco: „Zasady rachunkowości określone w MSR mogą powodować zmianę charakteru umów ubezpieczenia, mogą zostać uznane za instrumenty finansowe, co w efekcie spowoduje obowiązek rozwiązania rezerw techniczno-ubezpieczeniowych. Wtedy na gruncie ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych powstanie przychód podatkowy w wysokości kwot stanowiących równowartość zmniejszenia stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych”.

⁴ Interpelacja jest dostępna pod adresem: [http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/0D2A70B8\(30.06.2014\)](http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/0D2A70B8(30.06.2014)).

kowo i kontynuować stosowaną dotychczas metodologię wyliczania wyniku podatkowego?

W odpowiedzi na tę interpelację stwierdza się, że zagadnienia te „nie były dotychczas zgłaszane przez środowisko ubezpieczycieli” i „muszą być przeprowadzone szczegółowe analizy”⁵. Przejście na MSR/MSSF może spowodować zmianę kwalifikacji umów ubezpieczeniowych do instrumentów finansowych, a w konsekwencji rozwiązanie rezerw i powstanie przychodów podlegających opodatkowaniu.

Takie stanowisko Ministerstwa Finansów może być przyczyną sporządzania jednostkowych sprawozdań według polskiego prawa bilansowego, a sprawozdań skonsolidowanych według MSR/MSSF.

5. Podsumowanie

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe są głównymi pozycjami pasywów ubezpieczycieli. Podobnie jak inne rezerwy, są one wyceniane szacunkowo. Na szczególną uwagę zasługują rezerwy IBNR, zaliczane do rezerw na niewypłacone odszkodowania i świadczenia. W ramach tej grupy rezerw margines oszacowań jest na tyle szeroki, że mogą być one narzędziem wygładzania wyniku finansowego. Ze względu na preferencyjne traktowanie ubezpieczycieli przez prawo podatkowe w zakresie możliwości uznawania zmiany stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych za koszty uzyskania przychodów, zmiany rezerwy IBNR mogą decydować o obciążeniach z tytułu podatku dochodowego. W związku z tym autorzy postulują zwiększenie zakresu ujawnień odnośnie do rezerw, w tym ujawnienie wskaźników trafności rezerw IBNR oraz uszczegółowienie informacji o datach i kwotach zmian ich wartości w sprawozdaniu finansowym.

Literatura

Analiza rezerw na niewypłacone odszkodowania i świadczenia z tytułu ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych w oparciu o trójkąty szkód, Departament Systemów Informacyjnych i Standardów Nadzoru, Urząd Komisji Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych, Warszawa 2006.

Hońko S., *Rachunkowość ubezpieczycieli*, [w:] T. Kiziukiewicz (red.), *Rachunkowość jednostek sektora finansów publicznych i jednostek budżetowych*, PWE, Warszawa 2014.

Kiedrowska M., *Rachunkowość ubezpieczeniowa*, [w:] W. Gabrusewicz (red.), *Rachunkowość instytucji finansowych i jednostek budżetowych*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Instytut Certyfikacji Zawodowej Księgowych, Warszawa 2012.

Ofiarski Z., *Prawo podatkowe*, Wydawnictwa Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2008.

Putelbergier B., *Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe*, „Gazeta Ubezpieczeniowa” 2006, nr 1.

⁵ Odpowiedź na interpelację jest dostępna pod adresem: <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/56F22FC5> (30.06.2014).

- Radawiecka E., *Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe warunkiem stabilności funkcjonowania zakładów ubezpieczeń*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 765, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia nr 61, USz, Szczecin 2013.
- Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartale 2013 r.*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa 2014.
- Spigarska E., *Zmiany w rachunkowości zakładów ubezpieczeń – Solvency II i MSSF 4 faza II*, Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego nr 1/1, UG, Gdańsk 2011.
- Stępień M., Jonas K., Szkarłat A., *Rachunkowość zakładów ubezpieczeń. Zbiór zadań*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków 2004.
- Zagregowane raporty finansowe krajowych zakładów ubezpieczeń*, Komisja Nadzoru Finansowego, Biuletyn Kwartalny. Rynek Ubezpieczeń I/2014.

Akty prawne

- Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU 2013, poz. 330 ze zm.
- Ustawa z 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, DzU 2011, nr 74, poz. 397 ze zm.
- Ustawa z 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej, DzU 2013, poz. 950 ze zm.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z 28 grudnia 2009 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji, DzU 2009, nr 226, poz. 1825 ze zm.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/138/We z 25 listopada 2009 r., w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Wyplącalność II), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L335/1.
- Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej nr 4 „Umowy ubezpieczeniowe”.
- Międzynarodowy Standard Rachunkowości nr 37 „Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe”.

TECHNICAL PROVISIONS – BALANCE SHEET AND TAX ASPECTS

Summary: The aim of the text is to present the impact of technical provisions on the financial result and income tax basis in the insurance, using Polish and international accounting regulations. The article is divided into three interrelated sections: description of economic nature of technical provisions in the light of Polish and international accounting regulations, presentation and analysis of the rules (policies) in the field of technical provisions in the consolidated and separate financial statements of PZU SA for 2013, and tax aspects of technical provisions. The main conclusion is that the accounting policy according to technical provisions in the consolidated and unconsolidated financial statements is similar. The authors also pay special attention to the margins of IBNR reserve estimates, which may depend on the level of the burden of income tax.

Keywords: insurance accounting, technical provisions, tax deductible expenses.